

Павлюк Олександр Сергійович, аспірант докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Загальновідомо, що без проведення такої слідчої (розшукової) дії як допит не може обійтись розслідування жодного кримінального провадження. Загальним завданням допиту в ході розслідування злочинів відносно осіб похилого віку є отримання від кожного допитуваного всіх відомих їм відомостей про обставини при яких відбулась подія та причетних до неї осіб. На початковому етапі розслідування метою допиту є з'ясування загальної картини події, що мала місце, механізму здійснення посягання та інших обставин. Дослідженню наукових основ проведення допитів приділяли увагу відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, зокрема Л. Є. Ароцкер, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, А. М. Васильєв, В. К. Весельський, А. В. Дулов, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, С. М. Стахівський, М. В. Салтевський, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, В. Ю. Шепітько та багато інших науковців.

Особливість одержання інформації в процесі допиту полягає в тому, що джерелом її є людина. Одним із важливих моментів допиту є встановлення психологічного контакту, що представляє собою довіру та бажання двох осіб обмінюватися інформацією [1, с. 362]. Слідчий повинен створити таку атмосферу, в якій допитуваний розуміє необхідність сприяти своїми показаннями для встановлення істини по справі. На думку криміналістів, слідчий перед спілкуванням із допитуваним, повинен діагностувати інформаційний стан особи [2, с. 106]. На думку Л. Д. Удалової, уміння слідчого розбиратися в психології людей, володіти і аналізувати їх поведінку, володіти тактичними прийомами логіко-психологічного впливу, правильно інтерпретувати показання в процесі допиту з метою встановлення їх справжності, достовірності, повноти, визначення позицій допитуваного, все це далеко не повний перелік необхідних вимог для проведення допиту в якості способу отримання вербальної інформації [3, с.177].

Отже, істотним компонентом тактики допиту є володіння слідчого даними про особу допитуваного. У кримінальних провадженнях допитуються особи з різноманітними психологічними, демографічними та біологічними особливостями. Врахування цих особливостей особи, яка підлягає допиту, потрібно для вірного вибору тактичних прийомів.

В даному випадку мова йде про особу похилого віку. В контексті викладеної проблеми, слід зазначити, що похилий вік є поняттям відносним, адже процес старіння неоднорідний. На даний час все частіше підкреслюється, що з психологічної точки зору не існує узагальненого зразка старіння. Кожна людина старіє по-своєму і тут мають місце суттєві індивідуальні особливості перебігу цього процесу. Разом з тим, можна зафіксувати певні загальні тенденції, що з високим ступенем ймовірності будуть виявлятися у старших осіб загалом [4, с. 131].

Більшість науковців вважає, що похилий вік починається із 60 років і триває до смерті. Якщо слідувати класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я, то вони стануть «старими» в 75 років, і «довгожителами» в 90. Однак в останні 10–20 років в зарубіжній геронтологічній літературі поступово відмовляються від термінів «старі» і «старики», все частіше мова там йде про

осіб похилого і дуже похилого віку [5, с. 11]. Так, О.Б. Барсукова пропонує наступну класифікацію пізнього періоду життя людини: 1) похилий вік (чоловіки від 60 до 74 років; жінки від 55 до 74 років); 2) передстаречий вік (від 75 до 90 років); 3) старечий вік або довголіття (більше 90 років) [6, с. 9]. В Україні громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року.

Характеризуючи осіб похилого віку як жертв злочинних дій, варто зауважити, що в сучасних умовах життя люди похилого віку зіштовхуються з багатьма проблемами, а саме: матеріальними, економічними, побутовими та психологічними, які ставлять їхнє життя на рівень виживання. Дані проблеми виникають тому, що більшість людей похилого віку залишаються самотніми, відчують труднощі через відсутність підтримки від близьких людей, стають хворобливими, немічними. Демографічні дані говорять про те, що відбувається тенденція зростання кількості людей похилого віку, і в суспільстві спостерігається дискримінація людей за віком, тобто неприйняття молодим і сильним поколінням старих і слабких [7]. Водночас зміни при старінні відбуваються і на біологічному рівні. Змінюється зовнішність, рухливість, а також робота сенсорних систем – слух, зір, смак і нюх, як правило, з віком починають працювати менш ефективно [8, с. 427].

З урахуванням викладеного можна констатувати, що зазначена категорія осіб є вразливою частиною населення. З переходом у категорію людей похилого віку, пенсіонерів, найчастіше змінюється спосіб життя, розпорядок дня, коло спілкування. Особи похилого віку характеризуються безграмотністю, довірливістю, запасливістю, ощадливістю, а старість майже завжди супроводжується різними недугами. Наведені обставини мають бути враховані слідчими при обранні часу проведення допиту, його послідовності, вирішенні питань, пов'язаних із визначенням шляхів встановлення психологічного контакту, із поведінкою слідчого у ході допиту тощо.

Список використаних джерел

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М. В. Салтевський. – Київ : Кондор, 2008 – 588 с.
2. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 112 с.
3. Удалова Л. Д. Вербальная информация в уголовном процессе Украины : монография / Л. Д. Удалова. – Киев : ПАЛИВОДА, 2006. – 324 с.
4. Робак В. Психологічні особливості процесу старіння: когнітивний аспект / В. Робак // Наукові записки УКУ. – 2014. – Ч. 4 : Педагогіка. Психологія. – Вип. 1. – С. 128–135.
5. Краснова О. Порождение заблуждений: пожилые люди и старость / О. Краснова // Отечественные записки. – 2005. – № 3. – С. 11–18.
6. Барсукова О. В. Старческая преступность и преступления против лиц пожилого возраста (криминологические и уголовно-правовые проблемы) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. В. Барсукова. – Владивосток, 2003. – 27 с.
7. Шевчук Н. Ф. Специфіка соціальної робота з людьми похилого віку [Електронний ресурс] / Н. Ф. Шевчук // Освіта регіону. Політологія. Психологія.

Соціальні комунікації. – 2011. – № 2–3. – Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua/>. – Назва з екрана.

8. Михальська С. А. Психологічні особливості людей похилого віку / С. А. Михальська // Проблеми сучасної психології. – 2014. – Вип. 23. – С. 425–434.